

Евфемізація та метафоричне кодування у комунікаціях про діяльність ТЦК: лінгвістичний підхід

Віталій Переяслов

кандидат філологічних наук, провідний науковий співробітник
лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних та мистецтвознавчих
досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3262-1210>, e-mail: vitalypereyaslov@ukr.net

Оксана Русанова

науковий співробітник лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних
та мистецтвознавчих досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових
експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків,
Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0342-9223>,
e-mail: ksusharusanova73@gmail.com

Розвідка присвячена аналізу лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи як інструменту для виявлення інформації про діяльність ТЦК в умовах особливого правового режиму. Досліджено особливості комунікації в Telegram-групах, де використовуються евфемізація, метафоричне кодування та паралінгвістичні засоби (зокрема, емодзі) для передачі відомостей про місця розташування представників ТЦК і поліції, мобільні блокпости, перевірку документів тощо. Визначено основні лінгвістичні стратегії, такі як асоціативне кодування та словесний «камуфляж», що застосовуються для уникнення прямої номінації. Результати дослідження підкреслюють важливість лінгвістичної експертизи для об'єктивної інтерпретації змісту повідомлень у кримінальних провадженнях за статтею 114-1 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: лінгвістична семантико-текстуальна експертиза; евфемізація; метафоричне кодування; Telegram-групи; ТЦК; асоціативне кодування; емодзі.

Euphemisation and Metaphorical Coding in Communications About the Activities of the TCC: a Linguistic Approach

Vitalii Pereiaslov, Oksana Rusanova

The research is devoted to the analysis of linguistic semantic and textual expertise as a tool for identifying information about the activities of the TCC under a special legal regime. It examines the peculiarities of communication in Telegram groups, where euphemisms, metaphorical coding and paralinguistic means (in particular, emojis) are used to convey information about the locations of TCC representatives and police, mobile checkpoints, document checks, etc. The main linguistic strategies, such as associative coding and verbal “camouflage”, used to avoid direct nomination are identified. The results of the study emphasise the importance of linguistic expertise for the objective interpretation of the content of messages in criminal proceedings under Article 114-1 of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: linguistic semantic and textual analysis; euphemisation; metaphorical coding; Telegram groups; TCC; associative coding; emojis.

Стаття 114-1 Кримінального кодексу України передбачає кримінальну відповідальність за умисні дії, спрямовані на перешкоджання законній діяльності Збройних сил України та інших військових формувань у період особливого правового режиму або збройної агресії [1].

З огляду на характер діянь, кваліфікованих за цією статтею, значна частина таких злочинів реалізується через публічні висловлювання, поширення матеріалів у засобах масової інформації та цифровому середовищі (зокрема, у соціальних мережах і месенджерах). Це обумовлює потребу в залученні спеціальних знань у галузі лінгвістики для об'єктивної інтерпретації змісту текстів і визначення їхньої комунікативної мети. Лінгвістична семантико-текстуальна експертиза дає змогу встановити наявність або відсутність у повідомленнях ознак інформації, пов'язаної з діяльністю представників ТЦК та СП і поліції.

Питання, що виносяться на вирішення лінгвістичної експертизи, стосуються встановлення інформації щодо надання відомостей про місця проведення / не проведення мобілізаційних заходів військовослужбовцями ТЦК та СП, поліції (зокрема, про місця розташування мобільних блокпостів, перевірку документів, вручення повісток та ін.), а також характеру встановленої інформації (публічний / непублічний).

Об'єктами лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи у кримінальних провадженнях, порушених за цією статтею, є SMS-повідомлення, що містяться у Telegram-групах.

У назві груп, які містять повідомлення, що підлягають експертизі, часто присутні лексеми, об'єднані спільною семою «погода», наприклад, «*синоптик*», яка означає фахівця з синоптики — науки про погоду. З огляду на значення лексеми «погода» — стан атмосфери у конкретному місці, у конкретний час, у досліджуваному листуванні це слово за асоціацією має значення «ситуація у певному місці, пов'язана із присутністю / відсутністю представників ТЦК і СП або поліції у конкретному місці та в конкретний час». На сторінках групи також наявна уточнювальна інформація на кшталт «*безкоштовні оголошення про погодні умови весь Києво-Святошинський район*», у якій декларується комунікативна мета досліджуваного листування, а саме: повідомлення про ситуацію у Києво-Святошинському районі з погляду наявності / відсутності у певних локаціях представників ТЦК і СП або поліції.

Основною темою досліджуваних матеріалів є обмін інформацією між учасниками групи щодо місцезнаходження представників ТЦК або поліції з метою бути обізнаними з обстановкою та уникнути небезпеки.

Здебільшого діалог побудований за принципом «питання» (метою якого є отримання інформації щодо наявності в певній локації представників ТЦК або поліції: наприклад, «*Яка погода на Данилівки*», «*Яка погода на газ б*», «*Багрин хто знає погоду*») / «відповідь», у якій надаються відомості на запит (наприклад, «*На Данилівці по центральній чисто 5 хв*

назад», *«Школа стоять колядуни»*), також використовуються висловлювання, виражені у формі попередження (*«Будьте обережні», «Обережно»*).

Для досягнення цієї комунікативної мети учасники використовують мовленнєву стратегію кодування мовлення за механізмом асоціативності, у якій певна лексика використовується як шифр, зрозумілий учасникам спілкування.

Лінгвістичними засобами кодування інформації у досліджуваному матеріалі є вирази-субститути з функціями:

- евфемізації — використання лексичних одиниць, орієнтованих на заміну прямих найменувань непрямыми, завуальованими, словесний «камуфляж», що використовується у мовленнєвій ситуації, у якій спродуковані досліджувані повідомлення (ідеться про діяльність ТЦК та поліції). Цей прийом найпоширеніший у досліджуваному матеріалі. Так, такі лексеми, як *«хмарно», «гроза», «дощить», «злива», «ожеледиця»* тощо, із загальною семою «негода», означають підвищений ризик, наявність представників ТЦК або поліції в певній локації (*«Школа злива», «На стадіоні дуже хмарно», «На виїзді в Путр чорні хмари»*), відповідно, лексеми *«сонячно», «сонце», «чисто»* тощо позначають відсутність представників ТЦК або поліції у певній локації (*«Школа сонячно», «Школа без опадів»*);

лексема *«погода»* у сполученні із назвою певного місця (*«Багрин хто знає погоду?»*) має значення «обстановка» (з погляду наявності у певній локації представників ТЦК або поліції);

- метонімії на основі переносного значення, коли одна ознака (наприклад, колір) стає основою для назви об'єкта (*«сині», «зелені»*), що використовуються для позначення представників ТЦК або поліції, залежно від кольору їхньої форми (*«Школа сині, зупинили авто», «сині і зелені, перевіряють документи»*);
- метафоризації для представників ТЦК або поліції та їхніх дій (*«колядники», «гобліни», «людоволу», «лягаві», «оливки», «штормлять», «розпаковуються», «висмикують», «літають»*).

Окрім того, у повідомленнях широко використовуються вказівки на певні населені пункти (*Глеваха, Калинівка, Васильків, Чабани, Київ, Новосілки* тощо) — орієнтири, зрозумілі учасникам листування (*«на виїзді в Путр», «Газ база», «СБ танк», «ОККО», «амбулаторія»* тощо); указівки на час (*«О 9:55 було», «щойно», «5 хв назад»*), неповні речення, що мають усічену граматичну структуру, у яких ключові лексичні компоненти не виражені на вербальному рівні, проте їх зміст установлюється з контекстуального наповнення комунікативної ситуації (*«Виїзд з Калинівки траса — сині», «П'ятак, школа, газ база емодзі «сонечко»*).

З огляду на лінгвостилістичні особливості досліджуваних об'єктів — SMS-повідомлень, однією з яких є креолізованість — використання не лише лінгвістичних, а й паралінгвістичних засобів, найпоширенішими емодзі, що вживаються у повідомленнях, є такі:

- емодзі «оливка» , яка у контексті повідомлень має значення «працівник РТЦК і СП» (за асоціацією з кольором однострою);
- емодзі «сонце» означає чудову погоду, яскравий, веселий день; у контексті повідомлень означає відсутність небезпеки;
- емодзі «великий палець догори» , що вказує на схвалення, уподобання, у контексті повідомлень означає відсутність небезпеки;
- емодзі «працівник поліції» ;
- емодзі «поліцейська машина» ;
- емодзі «смайлики» , що позначають різні емоції; у контексті повідомлень — наявність / відсутність представників ТЦК або поліції;

- емодзі хмарної погоди («краплі дощу» , «хмара з дощем» , «парасолька» тощо), що у контексті повідомлень означає небезпеку, пов'язану із присутністю представників ТЦК або поліції.

Поряд із закодованими повідомленнями, використовуються прямі вказівки на дії представників ТЦК або поліції («перевіряють документи», «перевіряють військово-облікові», «шмонають», «зупинили авто», «облава», «тероризують»), транспортні засоби, на яких вони пересуваються («їздить бус по вулицях, Калинівка»), констатується наявність постів у певних локаціях («блокпост на в'їзд, Путровка»).

Отже, за наявності названих лінгвістичних ознак визначають наявність у досліджуваних мовленнєвих повідомленнях інформації щодо наявності або відсутності представників ТЦК і СП / поліції у певних локаціях.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 15.08.2025).